

У таблиці 1 застосовані наступні скорочення: МР - міська рада; КР - координаційна рада; ЕР - експертна рада; РГСН - робочі групи стратегічного напрямку. Наступним кроком формування стратегії стійкого розвитку міста Луганська стане визначення термінів проведення заходів, та список виконавців.

Висновки

Механізм взаємодії наукових установ, органів місцевого самоврядування й суб'єктів бізнесу в межах організаційної структури комітету з розробки стратегії стійкого розвитку міста Луганська передбачає, що процес стратегічного планування має реалізовуватися системою відповідних органів, до складу яких повинні входити представники науки, органів місцевого самоврядування й бізнесу, які утворюють координаційну раду, експертну раду, робочі групи стратегічного напрямку. Насамперед розробляється концепція стратегії стійкого розвитку міста, яка готується відповідною науково-дослідною установою та презентується перед експертною та координаційною радою. На їх основі розробляється сама стратегія стійкого розвитку міста з урахуванням визначеної структури й стратегічний план, який містить перелік відповідних заходів та список виконавців. Моніторинг реалізації стратегії стійкого розвитку міста доцільно здійснювати з періодичністю в півроку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України (прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254/96-ВР) // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - Ст. 141.
2. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 45. - Ст. 360.
3. Заблодська І. В. Систематизація стратегічних матриць: регіональний аспект / І. В. Заблодська // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. - К. : КНЕУ, 2009. - С. 58-68.
4. Заблодська І. В. Антикризова маркетингова стратегія: сутність та заходи / І. В. Заблодська // Маркетинг: теорія і практика : зб. наук. праць. - Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2009. - № 15. - С. 119-123.
5. Програми економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>.
6. Мар'яненко Г. І. Інноваційна стратегія розвитку місцевого самоврядування шахтарських міст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.04 / Г. І. Мар'яненко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. - Харків, 2006. - 23 с.

© І. Заблодська

УДК 65.011.3 : 338.28

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДИНАМІКИ

ТЕТЯНА ЗАГОРНА,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства
Макіївського економіко-гуманітарного інституту

У статті розглянуто проблемні аспекти формування й розвитку бізнес-моделі підприємства з урахуванням характеристик процесу інноваційної динаміки й інноваційного саморозвитку. На основі діагностики ряду показників виділені еволюційні стадії й просторові форми організації бізнес-моделей підприємства дана оцінка ролі бізнес-моделей у системі регіонального розвитку.

Ключові слова: бізнес-модель, інноваційна динаміка, інноваційний розвиток, регіональний розвиток, виробнича система.

Постановка проблеми. Інновації - частина складного процесу техніко-економічної еволюції, що включає в себе зміну не тільки технології виробництва й споживання продукції, але й зміну економічних відносин, механізмів та інститутів. Складність аналізу зазначеного процесу пов'язана в першу чергу з тим, що багато технологічних зрушень, характерні для сучасної постіндустріальної економіки, не піддаються традиційним способам вимірювання. Звичні показники фізичного обсягу виробництва продукції припиняють адекватно відо-

бражати процеси розвитку економіки. Самі технологічні зміни набувають усе більш розмитого характеру, не вписуючись у звичні ритми науково-виробничих і технологічних циклів. Разом із тим, головна функціональна роль інноваційного сектора полягає в обґрунтуванні досягнення намічуваних економічних і соціальних змін, які не завжди виражаються в явному вигляді. Одночасно із цим на рівні підприємств дуже складно вирішуються питання управління розвитком бізнес-моделі, оптимізації виробничого циклу, зниження зай-

СХІД * СПЕЦВИПУСК * № 1 (108) СІЧЕНЬ 2011 р.

вих видатків, обумовлених низьким організаційно-технічним рівнем, що в сукупності обмежує розвиток промислових галузей та економіки в цілому. Побудова управлінських бізнес-моделей із урахуванням незбалансованості процесів у макро-, мезо- й мікроекономічних системах, розробка способів вивчення їхньої еволюції, у тому числі на мезо- й мікрорівні з використанням методів прогнозування інноваційної динаміки є актуальною науковою проблемою.

Таким чином, основою моделювання процесу розвитку підприємства повинна стати інноваційна динаміка, що мислиться в категоріях синергетичного підходу й відображає нелінійність взаємозв'язків нерівноважних процесів поновлення капіталу, технологічних змін і соціально-економічного росту у відкритих економічних системах (бізнес-моделях) на макро-, мезо- й мікрорівнях. У цьому контексті розробка теоретико-методологічних аспектів, пов'язаних із формуванням і розвитком бізнес-моделей підприємств, самоорганізацією й динамічною стабільністю регіональних промислових систем і техніко-економічною оптимізацією промислових підприємств, набуває важливого самостійного значення, що й актуалізує дослідження в цьому напрямку.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Процеси формування бізнес-моделей знаходяться в площині наукових досліджень сучасних аспектів управління підприємством, що перебувають у полі зору зарубіжних і вітчизняних науковців. Однак окремі теоретичні й практичні питання досі не отримали комплексного наукового обґрунтування. Фундаментальні дослідження проблем управління економічними системами на макро-, мезо- й мікрорівнях на основі системного аналізу представлені в роботах ряду російських дослідників (А. Богданова, Ю. Гаврильця [1, с. 112-115], Б. Мільнера [2], П. Мінакіра, Ю. Осіпова, Г. Рузавіна) і вітчизняних учених-економістів (О. Балацького [3], Л. Мельник, Т. Клебанової [4], А. Пушкар [5, с. 50-65], С. Устенко). Прикладні аспекти формування бізнес-моделі підприємства представлені в роботах Н. В. Ревуцької [6, с. 232-235]. Застосовуючи міждисциплінарний підхід до аналізу економічних явищ і процесів у частині концепції бізнес-моделювання, автор спирається на методологічний апарат інноваційної динаміки. Сучасні напрямки розвитку інноваційної діяльності в Україні й інститутів інноваційного розвитку стали предметом вивчення й аналізу вітчизняних учених - С. Ілляшенко [7], І. Лук'яненко, Т. Близнюк [8, с. 15-19], В. Соловйова [9], І. Висоцької [10, с. 12-18].

Але незважаючи на теоретичне обґрунтування процесів формування моделей бізнес-структур, зміст відносин їхньої взаємодії на регіональному й галузевому рівні так і залишається недостатньо вивченим. Відсутня концепція розвитку бізнес-моделі в просторовому розрізі. Існує широкий спектр трактувань як у понятійному апараті, так і в математичному інструментарії діагностики процесів на мезо- й мікрорівнях. Усе це обумовлює необхідність і значущість додаткових досліджень.

Метою статі є формування та розвиток бізнес-моделі підприємства в просторовому й галузевому розрізі, оцінка внеску інноваційної складової динаміки розвитку в економічне зростання підприємства.

Виклад основного матеріалу. Кожна точка на траєкторії економіко-технологічного розвитку бізнес-моделі підприємства визначається всією передісторією мінливості й технологічним відбором елементів

системи, які діють в умовах економічного простору. Безпосередньо враховується складність і нестійкість поведінки елементів системи, невизначеність безлічі технологічних можливостей. Економічна політика й технологічні рішення розглядаються не просто як раціональний вибір з безлічі технологічних можливостей, а як змінна, що обумовлена зазначеною безліччю поряд зі сформованими процедурами прийняття рішень й умовами економічного оточення. Одночасно із цим адаптивний механізм є джерелом росту розмаїтості елементів і форм організації, а отже, і безперервного економіко-технологічного розвитку бізнес-структури в цілому.

Ключовим моментом у теоретичному осмисленні бізнес-моделі є фіксація її структурних, ресурсних, просторово-часових характеристик. Виділяючи із загального концепту форм існування виробничої системи технології й продукти, накладаючи на них економічні відносини й визначаючи їхній взаємозв'язок із інституційною сферою, отримуємо предметне поле поняття "бізнес-моделі підприємства".

На думку Н. В. Ревуцької, бізнес-модель підприємства доцільно трактувати як сукупність елементів, які характеризують принципову відмінність від конкурентів логіки його функціонування на основі використання ключових компетенцій для максимально ефективного розподілу стратегічних ресурсів у системі бізнес-процесів із метою створення продукту (послуги), що відповідає пріоритетам споживачів [6, с. 232-235].

Більш глибоко сутнісну характеристику бізнес-моделі підприємства можна розкрити через її функції: визначення місії, стратегічного бачення та перспектив розвитку компанії на існуючому й перспективних ринках; вивчення майбутніх пріоритетів споживачів; забезпечення оптимального розподілу наявних та орієнтація на мобілізацію нових (потенційних) стратегічних ресурсів компанії; організація ефективної системи бізнес-процесів; формування, використання та розвиток інтелектуального капіталу компанії; ідентифікація та реалізація ключових компетенцій; залучення капіталу інвесторів; збільшення ринкової вартості та прибутковості компанії; підвищення конкурентоспроможності та забезпечення унікальності компанії на ринку.

Ми застосовуємо погоджуємося із позицією Н. В. Ревуцької, але вважаємо, що в сучасних умовах функціонування підприємств роль концепції бізнес-моделювання потребує суттєвого доповнення та вдосконалення. Можливими напрямками перегляду окремих положень концепції можуть стати:

- більш детальний аналіз елементів бізнес-моделі підприємства з огляду на принципові відмінності окремих видів підприємницької діяльності (виробнича, комерційна тощо);

- відхід від поняття "ключова компетенція" з огляду на неможливість розглядати її в ролі універсальної складової функціонування бізнес-моделі;

- необхідність використання процесного підходу задля характеристики структурних елементів бізнес-моделі підприємства відповідно до загальноприйнятих управлінських підходів;

- розробка модульної структури бізнес-моделі з обов'язковим виділенням підсистем адаптації, розвитку, діагностики, збалансованого росту, корегування структури бізнес-моделі підприємства;

- удосконалення методів оцінки ефективності функціонування бізнес-моделі та її розвитку за різними критеріями;

- використання апарату математичного моделювання (зокрема методу системної динаміки) задля поширення результатів концепції в межах окремих рішень та стратегій;

- уникання протиставлення "бізнес-моделі" та "стратегії" з огляду на їх різну природу виникнення, використання та вдосконалення;

- чітке розмежування процесів поточної діяльності та функціонування, процесів адаптації, гнучкості та збалансованого росту, процесів розвитку підприємства за окремими напрямками.

Питання **формування й розвитку бізнес-моделі** підприємства мають розглядатися в контексті еволюції. Через нерівновагу й безперервність еволюційних процесів найбільш перспективним формальним апаратом їхнього опису вбачається *теорія самоорганізації нелінійних систем*. У цьому зв'язку метою кількісної і якісної формалізації бізнес-моделей промислових систем є розробка в рамках синергетичного підходу принципів і кількісних моделей розвитку промислових систем на основі математичного опису нелінійної інноваційної динаміки, а також формулювання завдань зі створення умов для самоорганізації промислової системи й досягнення стійкої рівноваги шляхом інноваційного фазового переходу (стрибка). Таким чином, міждисциплінарний аналіз економіко-технологічного розвитку промислових систем потребував формулювання специфічних характеристик динаміки й створення необхідних умов для формування й розвитку **двох основних положень концепції ділового бізнес-моделювання** - інноваційної динаміки й інноваційного саморозвитку виробничих систем [11, с. 45].

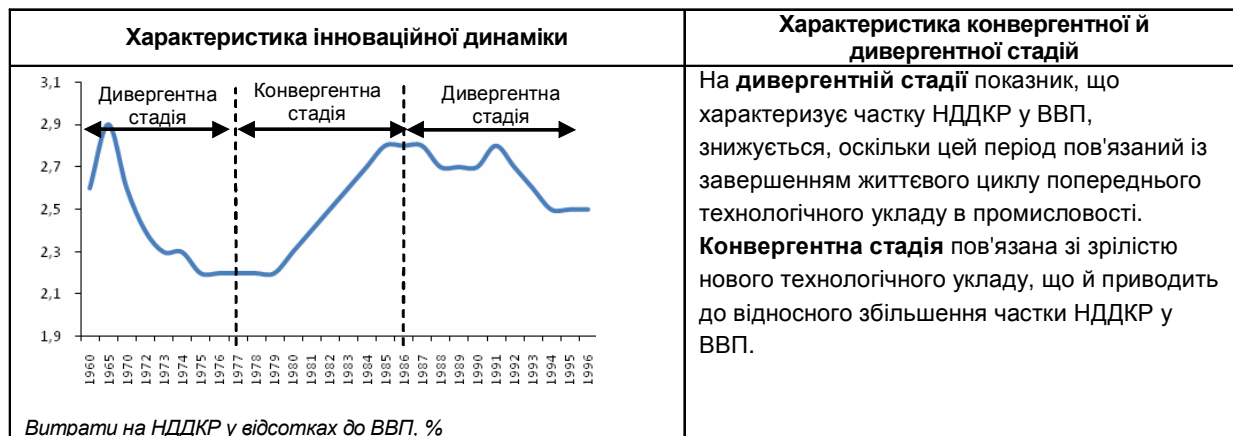
Кількісною сутністю еволюції бізнес-моделі підприємства в промисловості виступає інноваційна динаміка, що розуміється в категоріях синергетичного підходу. **Інноваційна динаміка в промисловості** - це формалізований нелінійний опис мінливості бізнес-моделей, що проявляється у вигляді нерівноваги процесів поновлення капіталу, технологічних змін і зростання промислового виробництва відкритих економічних систем. Таким чином, зміна стаціонарних станів промислової системи відбувається завдяки зміні керуючих параметрів в інвестиційній та інноваційній сфері, а сам перехід до нового стану рівноваги ідентифікується як фазовий перехід [3, с. 44].

Якісною характеристикою еволюції бізнес-моделі підприємства виступає інноваційний саморозвиток промислових систем. **Інноваційний саморозвиток промислових систем** - це стратегічно стійка здатність промислової системи в умовах розвитку науково-технічного прогресу й інноваційних циклів забезпечувати синергетичний ріст капіталізації інноваційного потенціалу за рахунок самофінансування витрат на НДДКР і когерентної поведінки учасників інноваційної діяльності з метою забезпечення конкурентоспроможності й росту соціально-економічного добробуту [7, с. 78].

З огляду на складність і багатомірність бізнес-моделей, особливості їхнього формування й розвитку повинні розглядатися на різних рівнях - макро-, мезо- й мікрорівні. Основою розгляду бізнес-моделей у часі стало **виділення й опрацювання стадій їхньої еволюції**. Використовуючи міждисциплінарний підхід, обґрунтовують дві основні стадії - дивергентна й конвергентна, в основі яких лежать відмінні й подібні ознаки промислових технологій, а також їхні адаптаційні можливості.

Таблиця 1. - Характеристика стадій еволюції економіко-технологічної реальності за допомогою індикаторів інноваційної динаміки

Характеристика інноваційної динаміки	Характеристика конвергентної й дивергентної стадій
 <p>Витрати на НДДКР, млрд дол. США</p>	<p>На дивергентній стадії обсяг НДДКР у промисловості, фінансованих з державного бюджету, перевищує витрати на НДДКР за рахунок коштів приватного бізнесу. Держава фінансує проривні технології переважно стратегічного характеру. На конвергентній стадії в результаті процесу дифузії інновацій приватні інвестори починають вкладати кошти в поліпшення промислових інновацій і їхнє поширення.</p>
 <p>Частка у витратах на НДДКР, %</p>	<p>На дивергентній стадії зростає частка коштів, спрямованих на фінансування фундаментальних досліджень незалежно від джерела фінансування. У цей період модель поведінки економічних агентів носить пошуковий, венчурний характер. На конвергентній стадії зростає роль імітаторів, що вкладають кошти в прикладні дослідження, поліпшують технології й продукти попереднього етапу інноваційного процесу.</p>

На **дивергентній стадії** з'являється промислова технологія, в основі якої лежить використання нового ресурсу. При цьому принцип дивергенції приводить до одночасного виникнення безлічі різноякісних базисних інновацій (кластер), що входять у новий тип промислової технології. Очевидно, що лише частина з них може органічно вписатися в структуру відтворювального контуру. Важливо при цьому зауважити, що суто технологічні особливості кожної окремої інновації задають характеристики її індивідуального життєвого циклу, у тому числі і його тривалості. Динаміка попиту на нову промислову технологію багато в чому визначається наявністю подальшого позитивного зворотного зв'язку: поява технологічного нововведення створює зростаючий попит на промислову технологію, а затребуваність ринком нововведення створює основу для подальшого вдосконалення технології - відбувається технологічний відбір, у результаті якого затверджується новий технологічний уклад.

На **конвергентній стадії** спостерігається уподібнення ознак промислових технологій, що пов'язано з обмеженістю ресурсу, який з'явився на дивергентній стадії. Конвергенція означає не тільки взаємний вплив, але й взаємопроникнення технологій, коли межі між

окремими промисловими технологіями стираються, а багато цікавих результатів виникають саме в рамках міждисциплінарної роботи на стику галузей. На початку конвергентної стадії потенційний ефект від промислової технології ще залишається невизначеним. Невизначеність може бути усунута з накопиченням досвіду впровадження й використання інновації (дифузія). Однак зі зниженням невизначеності й ризику застосування нової технології вичерпується потенціал її ринкового проникнення й знижується її ефективність.

При зіставленні зазначених вище стадій із традиційним життєвим циклом технологічного укладу можна відзначити на часовому відрізку дві дивергентні й дві конвергентні стадії, оскільки в технологічному розвитку діє ефект аплікації й у чистому вигляді послідовної зміни технологічних укладів не відбувається.

У розвиток розгляду бізнес-моделей підприємства в координатах "простір-час" представлено критичний аналіз різних теорій, систематизовані **форми просторового прояву бізнес-моделей у промисловості** - промислові й регіональні кластери, транснаціональні корпорації, ланцюжки доданої вартості, мережі, національні й регіональні інноваційні системи (табл. 2).

Таблиця 2. - **Форми просторової організації бізнес-моделей у промисловості**

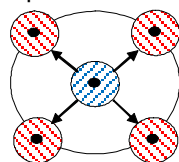
Наукова школа	Форма просторового прояву бізнес-моделі	Теоретична основа
Американська школа	Промислові кластери	Теорія промислових кластерів М. Портера
	Регіональні кластери	Теорія регіональних кластерів М. Енрайта
		Теорії регіональних кластерів С. Розенфельда, П. Маскелла й М. Лоренцена
		Схема розвитку «ідеального» регіонального кластера М. Сторпера
Британська школа	Транснаціональні промислові корпорації	Еклектична OLI-парадигма Дж. Даннінга
	Ланцюжок доданої вартості в промисловості	Концепція взаємодії ланцюжка додавання вартості й кластера Дж. Хамфрі й Х. Шмітца
	Мережні форми організації в промисловості	Теорія мережних форм організації Дж. Подольні й К. Пайдж. Нові правила сучасного економічного середовища К. Келлі, теорія Б. Де Лонга й М. Фрумкіна, теорія парадокса продуктивності
Скандинавська школа	Національні інноваційні системи	Теорія національних інноваційних систем Б.-О. Лундвала й Б. Йонсона
	Регіональні інноваційні системи	Теорія регіональної інноваційної системи Б. Асхайма й А. Ізаксена

Продовження табл. 2

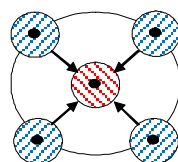
Наукова школа	Форма просторового прояву бізнес-моделі	Теоретична основа
Російська школа	Розвиток окремих аспектів національних інноваційних систем (НІС) і регіональних інноваційних систем (РІС)	Зв'язок інноваційних процесів з інституціональним контекстом – А. Кусраєв, В. Фридлянов, М. Марушкіна
		НДС новаторського типу – Д. Швецов, Н. Шелюбська, Н. Арзамасцев
		НІС імітаційного типу – І. Бойко, С. Глаз'єв, Ю. Яковець
		Інтеграція НДС у єдину глобальну інноваційну систему – В. Кудров, Л. Гохберг
Українська школа	Державні моделі інноваційного розвитку	Системні аспекти економіки розвитку – О. Амоша, В. Геєць, В. Соловійов, Т. Близнюк, І. Висоцька
	Маркетингові дослідження інновацій	Маркетинг інновацій, інновації в маркетингу – С. Ілляшенко, О. Прокопенко, О. Біловодська
	Інноваційний розвиток систем мікрорівня	Інноваційний розвиток виробничих структур (галузева специфіка) – М. Лепа, С. Аптекарь, В. Хобта, В. Циганець

Сукупність часового й просторового аспектів реалізована у вигляді авторської моделі впливу еволюції бізнес-моделей на систему "центр - регіон" із класифікацією територій стосовно мінливості бізнесів-моделей.

Явище еволюції бізнес-моделі підприємства в її структурно-технічному змісті універсально може бути

Дивергентна стадія –
Інноваційна пульсація в регіонах

Конвергентна стадія –
Стягування потоків у центр

Рис. 1. Характер впливу еволюції бізнес-моделі підприємства на систему "центр - регіон".

Можна говорити про різну роль певних типів регіонів у процесі еволюції бізнес-моделей і про їхню різну здатність адаптуватися до науково-технічного прогресу в промисловості. Хоча процеси генерування й застосування інновацій тісно взаємопов'язані, у регіонах вони диференціюються у зв'язку з непропорційністю, яка спостерігається в їхній структурі стійких фаз. У цьому зв'язку, на закінчення, запропонована типологія регіонів за їх відношенням до мінливості сучасних бізнес-моделей підприємства.

Висновки

1. В основі концепції формування бізнес-моделі сучасної промислової системи лежать чинники інноваційної динаміки та інноваційного саморозвитку.

2. Практична значущість розробки концепції бізнес-моделі підприємства полягає в розробці необхідних і достатніх умов для інноваційного саморозвитку регіональних промислових систем, формулюванні стратегій адаптації регіональних промислових систем до мінливості економіко-технологічної реальності, розробці основних положень стратегії технологічного розвитку й варіантів прогнозу структурних технологічних зрушень для економіки регіональної промислової системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаврилец Ю. Н. Изменение предпочтений индивидов в социальной среде / Ю. Н. Гаврилец, Б. А. Ефимов // Экономика и математические методы. - 1997. - Т. 33. - Вып. 2. - С. 112-115.
2. Мильнер Б. З. Управление современной компанией / Б. З. Мильнер. - М.: Инфра-М, 2001. - 398 с.
3. Экономический потенциал административных и произ-

водственных систем : [монография] / под общ. ред. О. Ф. Балацкого. - Сумы : ИТД "Университетская книга", 2006. - 973 с.

4. Кизим Н. А. Адаптивные модели в системах принятия решений : [монография] / Н. А. Кизим, Т. С. Клебанова. - Харьков : ИД "ИНЖЕК", 2007. - 368 с.

5. Пушкарь А. И. Моделирование управляемого развития экономических систем / А. И. Пушкарь // Современные проблемы моделирования социально-экономических систем : [монография]. - Харьков : ФЛП Александрова К.М.; ИД "ИНЖЭК", 2009. - С. 50-65.

6. Ревуцька Н. В. Теоретичні аспекти формування бізнес-моделі підприємства / Н. В. Ревуцька // Стратегія економічного розвитку України. - К. : КНЕУ, 2002. - Вип. 6 (13). - С. 232-235.

7. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком / С. М. Ілляшенко. - Суми : ВТД "Університетська книга"; К. : Вид. дім "Княгиня Ольга", 2005. - 324 с.

8. Близнюк Т. П. Циклічність розвитку господарської системи України / Т. П. Близнюк // Управління розвитком : зб. наук. статей. - Харків : ХНЕУ, 2006. - № 3. - С. 15-19.

9. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) : [монография] / В. П. Соловьев. - К. : Фенікс, 2004. - 560 с.

10. Висоцька І. Б. Розробка державного механізму управління інноваційною діяльністю промисловості / І. Б. Висоцька // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційний розвиток економіки : зб. наук. праць / [відп. ред. М. І. Долішній]. - Львів, 2003. - Вип. 6. - Ч. 4. - С. 12-18.

11. Цена производства и конкурентоспособность машиностроительного комплекса региона : [монография] / Акбердина В. В., Ковалева Г. А., Мокронос А. Г., Оглоблин А. А. - Екатеринбург : РГППУ, 2005. - 302 с.

© Т. Загорна